

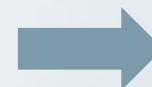
Kostfiber og helse –

definisjon, struktur, effekter i tarmen, ernærings- og helsepåstander, prosessering

Kjemi

Fysiologi/Biologi

Bruk

Anne Rieder

Post Doc. ved Nofima

07.04.2016

Hva er kostfiber?

«ufordøyelig»

Fysiologisk definisjon

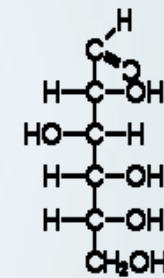
Kostfiber er karbohydrat-polymere med 3 eller flere sukker monomere som ikke blir hydrolysert (nedbrutt) av endogene enzymer i menneskenes øvre fordøyelses trakt (munn, mage, tynntarm)

Plantebasert kostfiber inneholder i tillegg til karbohydrat-polymere **lignin, fenoliske komponenter, cutin og waxes** som er assosiert med polymerene i plantecelleveggen

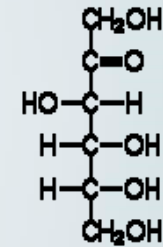
Forskjellig struktur av kostfiber

- De fleste kostfibre er Polysakkarider (karbohydrat-polymere)
  - Ulike mono-sakkarider (en sukker) som byggesteiner
  - Ulike bindinger mellom mono-sakkaridene
  - Lineare og forgreinete polymere
  - Forskjellig antall bygge stener (molekylstørrelse)

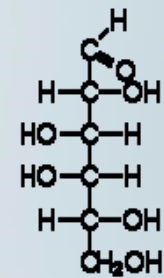
glukose, fruktose, arabinose, xylose, galaktose

Glucose

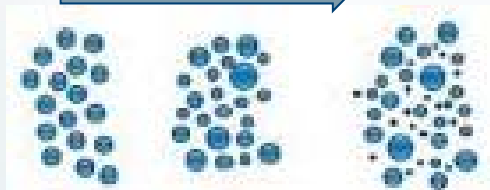
Fructose

Galactose

β -(1,4); α -(1,6)

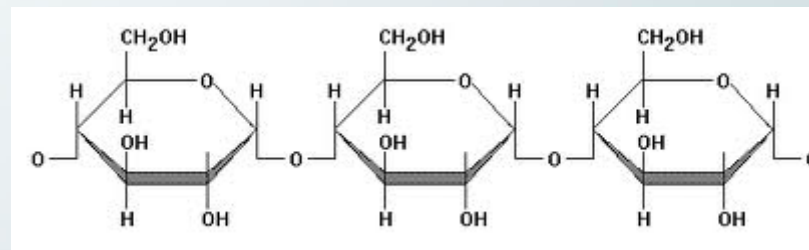
Polydispersitet

Lik kjedelengde

Forskjellig kjedelengde

Veldig forskjellig kjedelengde

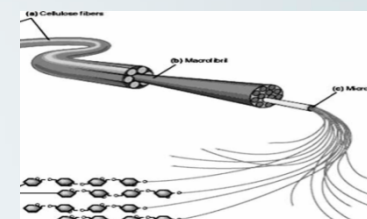
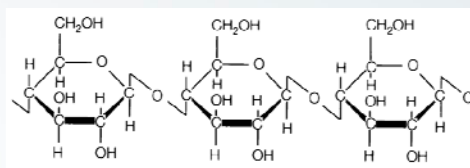
Forskjellig struktur av kostfiber

Beta-glukaner: består av glukose byggesteiner med beta-bindinger

- Cellulose

β -(1,4)

lineær

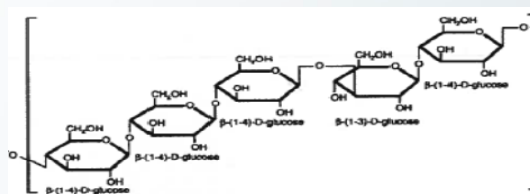

uløselig

- Korn beta-glukan (fra bygg eller havre)

β -(1,4), β -(1,3)

lineær

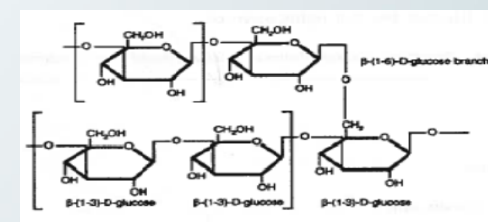

løselig

- Gjær beta-glukan

β -(1,3), β -(1,6)

forgreinet

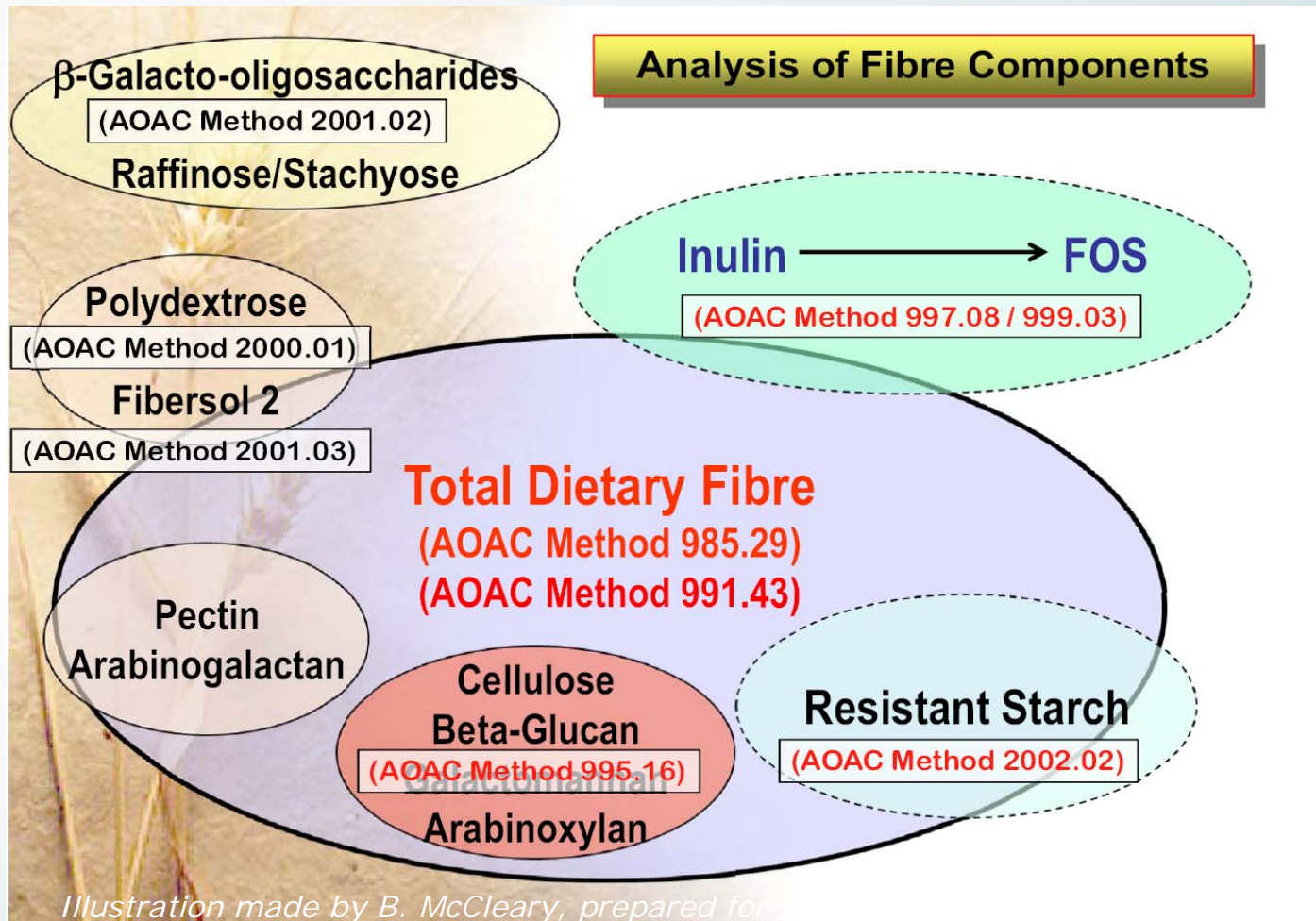

partikulær

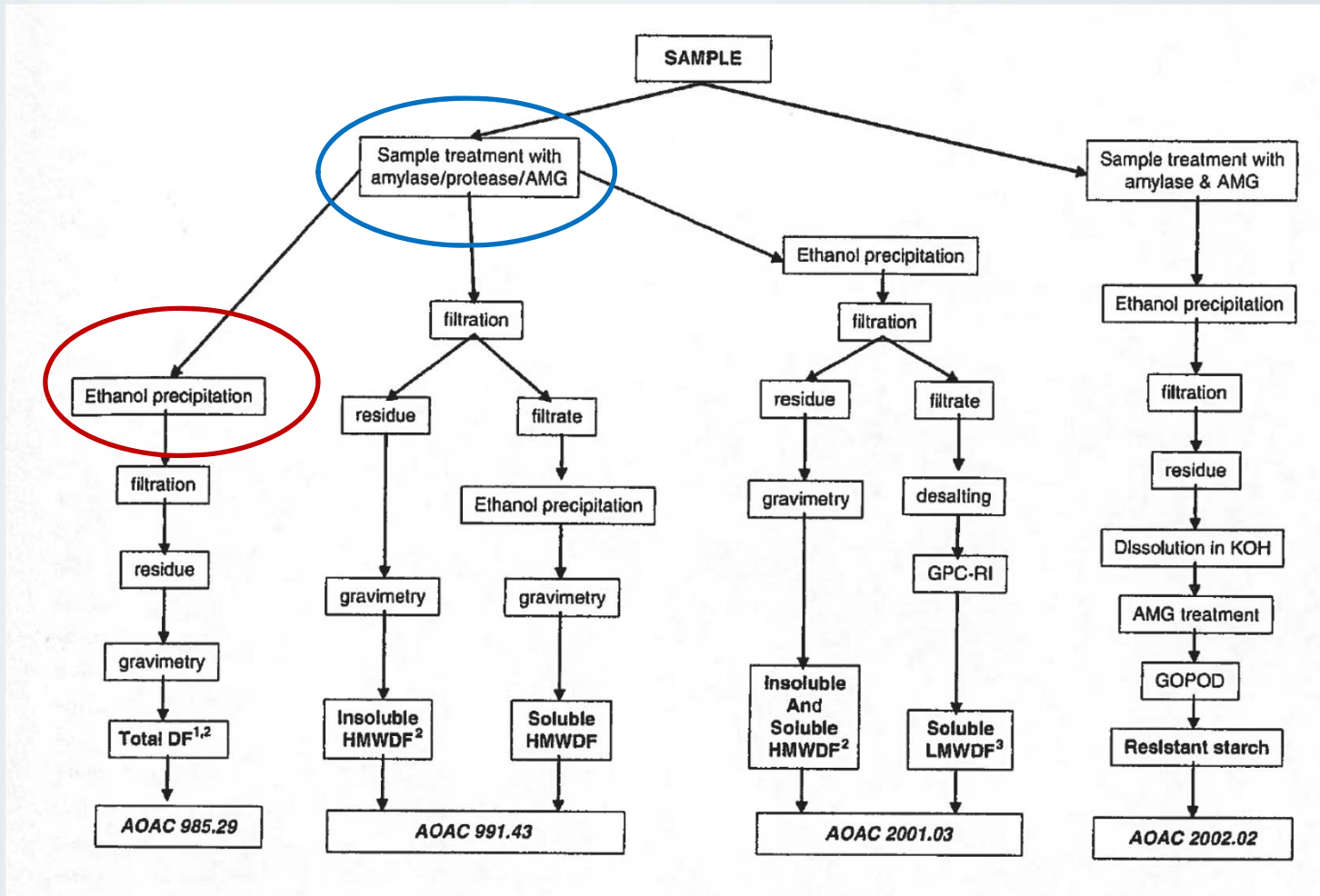
Stivelse: amylose og amylopektin

α -(1,4) α -(1,4), α -(1,6)

Siden det finnes så mange forskjellige typer fiber er det også mange forskjellige analysemetoder

De viktigste analysemetoder for «totalt» fiberinnhold i mat

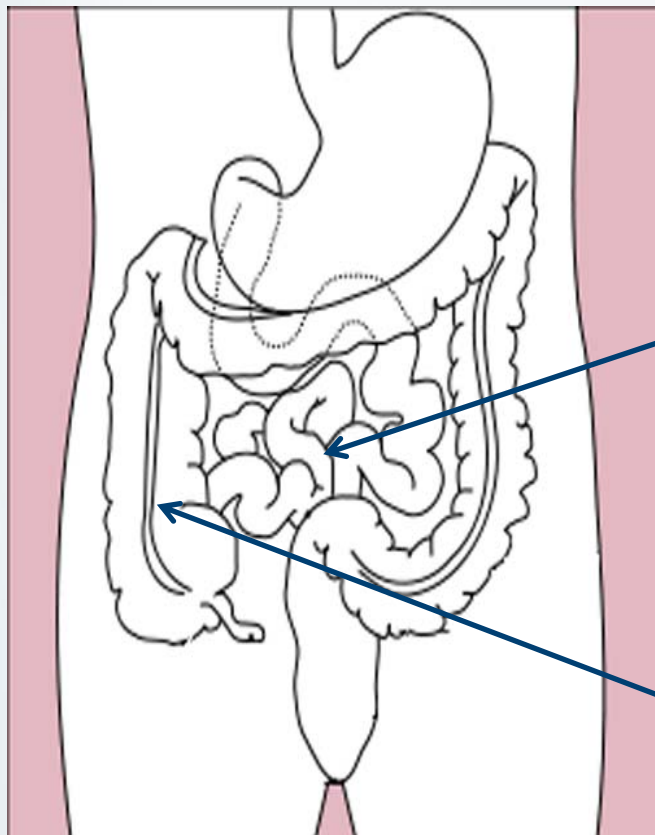
enzymbehandling

etanol felling

Figure 1. The different AOAC standard protocols for the measurement of the various classes of dietary fibres. HMWDF = high molecular weight dietary fibre, LMWDF = Low molecular weight dietary fibre, AMG = amyloglucosidase. Taken from: (Brunt 2009)

Gunstig fysiologisk effekt av kostfiber

Ulik effekt på ulike trinn av tarmpassasjen

Generelt

Vannbindingsevne
Forkortet tarmpassasje

Økt «faecal bulking»

Tynntarm

Økt viskositet
Fordøyelsen skjer langsommere (mat matriks) og næringsstoffene tارس langsommere opp

Lavere blodsukkerstigning, redusert blod kolesterol

Tykkertarm

Fermentert av tarmbakterier (hastighet avhenger av løselighet og kjemisk struktur)

Økt «faecal bulking»
Pre-biotisk effekt
Effekt av bakterielle fermentasjonsprodukter (f.eks. smørsyre)

Økt viskositet i tynntarm

Beta-glukan

- Hva er viskositet?
Beskriver hvor tyktflytende en væske er (vann, honning)

- Hvordan oppstår viskositet av en vannløsning?
«Molekyler i løsning påvirker vannmolekylene rundt seg og hindrer deres frie bevegelse» → Det oppstår friksjon mellom løsningslagene
  - Molekylene må være løselige
  - Konsentrasjon
  - Molekylstørrelse

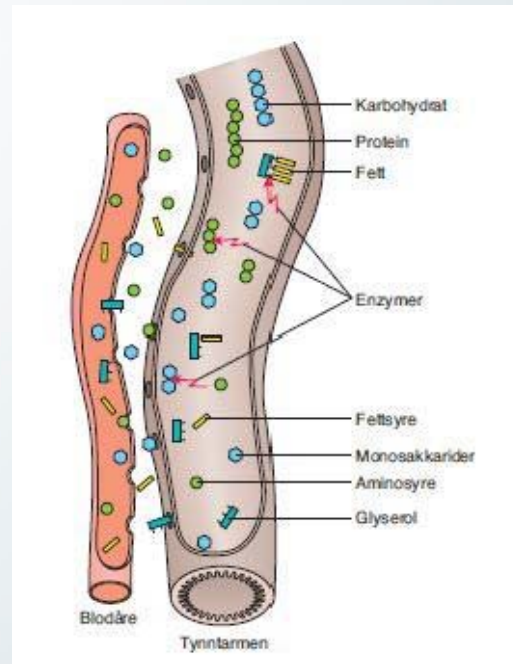

Økt viskositet i tynntarm

Beta-glucan

- Hvorfor er det bra med økt viskositet i tynntarm?
  - Langsommere diffusjon av næringsstoffer
  - Langsommere opptak av glukose gir lavere blodsukkerstigning i blod etter et måltid
  - Langsommere opptak kan føre til ikke fullstendig opptak (kolesterol, gjenopptak av gallesyre)

Gunstig fysiologisk effekt av kostfiber

- Fysikalsk effekt

- Forkortet tarmpassasje
- Økt viskositet i tynntarm

Langsommere opptak av glukose, lavere blodsukkerstigning, mindre opptak av kolesterol

Forstoppelse
Tykktarmskreftrisiko
Hjerte og karsykdom
Diabetes type II
Metthet

- Kjemisk effekt

- Binding av spesielle stoffer i tarmlumen (gallesyre, karsinogener)
- Direkte interaksjon med kroppens celler

Lavere blod kolesterol
Tykktarmskreftrisiko
Effekt på immunforsvaret

- Biologisk effekt

- Fermentert av bakterier i tykktarm
  - Endret bakteriesammensetning og bakteriefermentasjonsprodukter (e.g. smørsyre)
  - Økt bakteriemasse

Forstoppelse
Tykktarmskreftrisiko
Effekt på immunforsvaret
Patogene mikroorganismer

Hvilke fiber gjør hva?

- Økt viskositet
  - mest løselig fiber (beta-glukan fra bygg eller havre, pektin)
- Forkortet tarmpassasje og økt faecal bulk
  - mest uløselig fiber (cellulose, lignin)
- Direkte interaksjon med celler og effekt på immunforsvaret
  - Spesielle beta-glukaner fra gjær eller sopp (Shiitake)

Hvilke fiber gjør hva?

- Alle typer fiber blir fermentert i tykktarmen av mikrobiotaen
  - I hvilken grad fiberne blir fermentert og hvor fort dette skjer er forskjellig for de ulike fibertypene (mye og raskt for løselig fiber, lite og langsomt for cellulose)
- Pre-biotisk effekt (Inulin, Frukto-oligosakkarider (FOS) og Galakto-oligosakkarider (GOS))
  - Fremme vekst av tarmbakterier som har en gunstig effekt på helsen (Bifidobakterier og melkesyrebakterier)

Pro-biotika: Levende bakterier som skal kolonisere tykktarmen og gi en helsegevinst (Bifidobakterier og melkesyrebakterier), f.eks. fordi dem fortrenger bakterier med ugunstig effekt, påvirker tarmbarrieren og/eller tarmens immunforsvar

Ingen helsepåstander (health claim) for pro-biotika eller pre-biotika har blitt godkjent av EFSA; heller ingen effekt på immunforsvaret

Gunstig fysiologisk effekt av kostfiber

- Effekter av «co-passengers» (ikke karbohydrater)

- Fenoliske komponenter

- Kan bli frigjort fra fibre av tarmbakteriene

- Kan bli metabolisert av tarmbakteriene

➔ Noen av disse forbindelsene blir tatt opp i kroppen

Kan påvirke cellulære
signaleringsveier (kan være
betennelsesdempende)

Kan ha «antioxidant effekt»
(beskytter cellene for oxidativ
stress)

Veldig komplisert og mekanismen er ikke så godt dokumentert ennå – ingen EFSA health claim

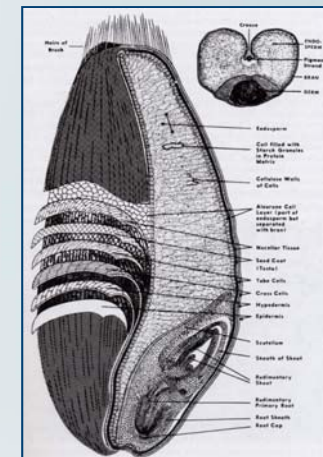
Helsedirektoratets anbefalinger

- Fiberinntak av 25-35 g per dag

Gjennomsnitts fiberinntak
i dag: 22 g

- 5 om dagen (frukt og grønnt)
- Spis grove kornprodukter hver dag
- Tilsvarnde 70-90 g sammalt mel per dag

Halvparten av fiberinntaket i
dag kommer fra kornprodukter

Ernæringspåstander (Nutrition claims)

A nutrition claim states or suggests that a food has beneficial nutritional properties, such as “low fat”, “no added sugar” and “**high in fibre**”.

SOURCE OF FIBRE - A claim that a food is a source of fibre, and any claim likely to have the same meaning for the consumer, may only be made where the product contains at least 3 g of fibre per 100 g or at least 1,5 g of fibre per 100 kcal.

HIGH FIBRE - A claim that a food is high in fibre, and any claim likely to have the same meaning for the consumer, may only be made where the product contains at least 6 g of fibre per 100 g or at least 3 g of fibre per 100 kcal.

Kilde til fiber

Høyt kostfiberinnhold

Viser andel sammalt mel.
De ytre korndelene har en høyere innhold av kostfiber

Helsepåstander (lov fra des 2012)

- **Artikkel 13-påstander er påstander som beskriver:**
  - et stoffs/komponents betydning for å opprettholde kroppens funksjoner det innebærer også vektkontroll, økt metthetsfølelse og reduksjon av kostens energiinnhold
- **Artikkel 14-påstander er påstander som beskriver eller viser til:**
  - reduksjon i en risikofaktor for utvikling av sykdom
- European Food Safety Authority (EFSA) vurderer og godkjenner søknader om helsepåstander

Mer informasjon om bruk av helsepåstander på mattilsynet.no

EFSA Helsepåstander for kostfiber

Polysaccharide preparation	Proposed Health claim	Accepted	Rejected	Comment
Dietary Fibre	Increase in satiety leading to a reduction in energy intake		X	Dietary fibre not sufficiently characterised
	Maintainance of normal blood LDL-cholesterol concentrations		X	
	Maintainance of normal bowel function and regularity		X	
	Reduction of post-prandial glycaemic response		X	
	Decreasing potentially pathogenic gastrointestinal microorganisms		X	
	Increasing the number of gastrointestinal microorganisms		X	
	Reduction of fat absorption		X	

EFSA godkjente helsepåstander for kostfiber

Fiber / polysaccharide preparation	Health claim	Article	Dose
Pectin	Reduction of post-prandial glycaemic response	13	>10g per meal
	Maintenance of normal blood cholesterol concentrations	13	>6g per day
Beta-glucans from oats and barley	Reduction of post-prandial glycaemic response	13	>4g per 30 g available carbohydrate
	Maintenance of normal blood LDL-cholesterol concentrations	13	at least 1g/meal ; information about necessary daily dose of 3g/day
Hydroxypropyl methylcellulose (HPMC)	Reduction of post-prandial glycaemic responses		>4 g per meal
	Maintenance of normal blood cholesterol concentrations	13	>5g per day
Resistant Starch (replacing digestible starch)	Reduction of post-prandial glycaemic responses	13	14% total starch as resistant starch
Arabinoxylan from wheat	Reduction of post-prandial glycaemic response	13	> 8 g (60% arabinoxylan) per 100g available carbohydrate
Chitosan	Maintenance of normal blood cholesterol concentrations	13	>3g per dag
Glucomannan	Maintenance of normal blood cholesterol concentrations	13	>4g per day
	Reduction of body weight	13	>3g in 3 x 1g doses taken with water before meal

EFSA godkjente helsepåstander for kostfiber

Fiber / polysaccharide preparation	Health claim	Article	Dose
Guar Gum	Maintainance of normal blood cholesterol concentrations	13	>10g
Alpha-Cyclodextrin	Reduction of post-prandial glycaemic responses	13	5g/50g starch per portion
Lactulose	Reduction in transit time	13	10g/portion; once a day is enough
Oat and barley grain fibre	Increased faecal bulk	13	At least 'high in fibre' (6g/100g)
Rye Fibre	Maintains normal bowel function	13	At least 'high in fibre' (6g/100g)
Wheat bran fiber	Increasing faecal bulk	13	At least 'high in fibre' (6g/100g)
	Reduction in intestinal transist time	13	>10g
Barley and oat beta-glucan	Lowering blood cholesterol. High cholesterol is a risk factor in the development of coronary heart disease	14	>3g/day; 1g/portion

---

Bygg, havre og beta-glukan

Bygg og havre har et høyt innhold av beta-glukan (sirka 5%)

- Beta-glukan er en type løselig kostfiber
- Beta-glukaner har en høy vannbindingsevne, de øker «faecal bulk» og blir fermentert av microbiotaen i tykktarmen

Beta-glukaner har også mer spesielle effekter

- Reduksjon av LDL kolesterol
  - Godkjent helsepåstand dose 1 g per porsjon og 3 g per dag
- Reduksjon av blodsukkerstigning etter et måltid
  - Godkjent helsepåstand dose 4 g beta-glukan per 30 g tilgjengelig karbohydrat (stivelse – sukker)

Bruk av helsepåstanden forutsetter tilstrekkelig mengde beta-glukan i produkt

Byggbrød med helsepåstand

- Bygg inneholder en høy mengde beta-glukan ($\approx 5\%$ d.w.)

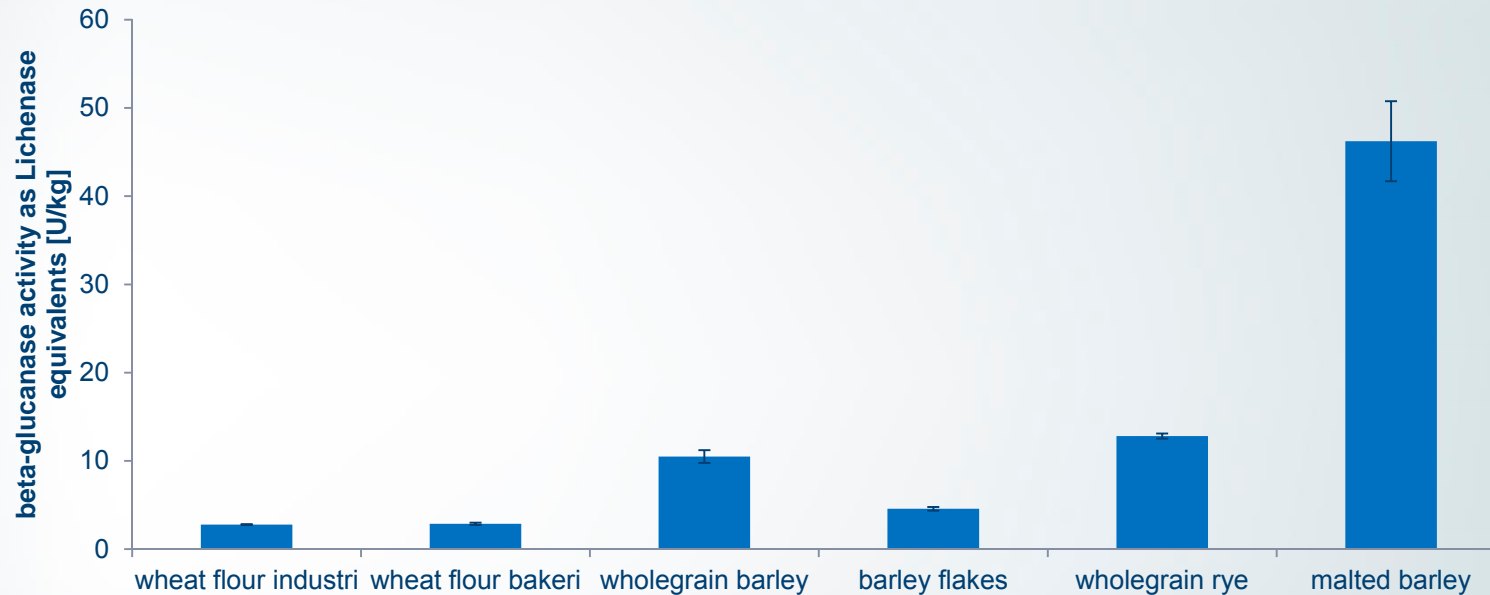

Brød laget med 60% hvetemel og 40% byggmel
To skiver av dette brødet gir 1g beta-glukan

Oppfyller kravene til helsepåstand «senker kolesterol»

β -glukanase aktivitet i mel

- Mel inneholder enzymer som bryter ned beta-glukan
- Disse enzymene er konsentrert i de ytre korndelen
- Malting av bygg øker mengden av beta-glukanasene dramatisk

Nedbrytning av beta-glukan i deig

Log (viscosity) $\approx$ log (concentration x MW)

- Konsekvenser for helseeffekten
  - Mindre beta-glukan molekyler (nedbryt) vil gi mindre viskositet i tynntarm
  - mindre effekt på kolesterol og blodsukker

Selv om helseeffekten av et produkt vil avhenger av mengden beta-glukan, tilgjengeligheten og av størrelsen til beta-glukan molekylerne, så er det bare mengden som er avgjørende for bruken av helsepåstander

- Teknologiske konsekvenser
  - Beta-glukan har en høy vannbindingsevne
  - Vannbindingsevnen til beta-glukan avhenger av størrelsen på beta-glukan molekylerne (jo større de er desto mer vann binder de)
  - Sterk nedbrytning av beta-glukan i deigen kan føre til klebrig deig (beta-glukanene gir fra seg vannet de hadde bunnet) – deigen bløtner

---

Beta-glukaners vannbindingsevne

- **Fordeler**
  - Den høye vannbindingsevnen til beta-glukan førere til saftige brød
- **Ulemper**
  - Beta-glukaner binder vann fort og sterk (hvis de ikke brytes for mye ned klarer de å holde på vannet gjennom hele bakeprosessen)
    - dette gjør det vanskeligere å hydrere glutenproteinene og utvikle et glutennettverk i brød med blandinger av hvete og bygg/havre
- **Løsninger**
  - Pre-hydrering av bygg/havreingredienser virker positiv
  - Siden bygg inneholder aktive enzymer må det velges muligheter for pre-hydrering som bevarer beta-glukanenen for eksempel skålding

Takk for oppmerksomheten

